

СТАНДАРТ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ

ПРОЄКТ

СДМ __. __:2026

Термінологія безбар'єрності

Видання офіційне

Київ

**Національна комісія
зі стандартів державної мови**

2026

ЗМІСТ

1. ПЕРЕДМОВА	3
2. СТАНДАРТ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ	5
2.1. Сфера застосування	5
2.2. Нормативно-правові засади	5
2.3. Загальні пояснення	5
2.4. Основний зміст	8
2.5. Абетковий покажчик термінів	23
3. ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ	25
Додаток. Цільові групи та фахівці у сфері безбар'єрності	25
4. БІБЛІОГРАФІЯ	31

ПЕРЕДМОВА

1. РОЗРОБИЛА Робоча група з напрацювання стандарту державної мови «Термінологія безбар'єрності» (рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 09.05.2025 № 179) у складі:
 - 1) Ломакіної Тетяни – радниці – уповноваженої Президента України з питань безбар'єрності (керівник робочої групи);
 - 2) Боренько Ярини – експертки і тренерки з прав людини і демократичного громадянства, політологині;
 - 3) Величко-Трифонюк Руслани – фахівчині з правничих питань громадської організації «Центр експертних рішень та адвокації»;
 - 4) Висоцького Володимира – фахівця з доступності та інклюзивних практик громадської спілки «Ліга Сильних», члена Міжнародної асоціації фахівців з доступності;
 - 5) Голика Володимира – заступника голови правління з міжнародної співпраці – члена правління Українського товариства фізичної та реабілітаційної медицини;
 - 6) Левченко Тетяни – професорки кафедри української лінгвістики та методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі, докторки філологічних наук, професорки;
 - 7) Ляльки Оксани – голови правління громадської організації «Українське товариство терапії мови і мовлення»;
 - 8) Мойси Богдана – правозахисника, аналітика Української Гельсінської спілки з прав людини;
 - 9) Навальної Марини – професорки кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів та природокористування України, докторки філологічних наук, професорки;
 - 10) Павлової Юлії – професорки кафедри теорії та методики фізичної культури, докторки наук з фізичного виховання та спорту Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського;
 - 11) Плаксенко Марії – кандидатки політичних наук, керівниці напряму людиноцентричних результатів політик проекту RFA (Alinea International);
 - 12) Тищенко Юлії – заступниці керівника центру внутрішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень;
 - 13) Токаревої Уляни – заступниці міністра молоді та спорту України;
 - 14) Фурсової Людмили – адвокаційної менеджерки Fight For Right;
 - 15) Антона Янченка – виконавчого директора громадської організації «Центр експертних рішень та адвокації».

Координатор робочої групи – доктор філологічних наук, професор, член Національної комісії зі стандартів державної мови Новікова Ольга Олександрівна.

2. ПРОВЕДЕНО ПУБЛІЧНЕ ГРОМАДСЬКЕ ОБГОВОРЕННЯ з 17 листопада 2025 року до 17 грудня 2025 року.

3. НАДАНО ПРОПОЗИЦІЇ ТА ВИСНОВКИ:

Громадської організації осіб з інвалідністю «Fight For Right»/«Боротьба за права» від 21 грудня 2025 року;

Громадської організації при Міністерстві молоді та спорту України від 16 грудня 2025 року;

Громадської організації «Українська асоціація жестомовних людей» від 17 грудня 2025 року;

Громадської організації «ЦЕРА» від 16 грудня 2025 року;

Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 грудня 2025 року;

Заводу з виробництва спортивного обладнання та дитячих ігрових майданчиків «Сіверспорт» від 05 грудня 2025 року;

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності від 21 грудня 2025 року;

Міністерства закордонних справ від 24 грудня 2025 року;

Міністерства молоді та спорту України від 16 грудня 2025 року;

Міністра оборони України від 18 грудня 2025 року;

Міністерства розвитку громад та територій України від 17 грудня 2025 року;

Міністерства у справах ветеранів України від 17 грудня 2025 року;

Міністерства юстиції України від 17 грудня 2025 року;

Національного банку України від 19 грудня 2025 року;

Національного університету «Львівська політехніка» від 25 грудня 2025 року;

Представництва ЮНЕСКО в Україні від 17 грудня 2025 року;

Харківського національного університету радіоелектроніки від 18 грудня 2025 року.

4. ПЕРЕВІРЕНО в апараті Національної комісії зі стандартів державної мови _____ 2026 року.

5. УХВАЛЕНО на підставі рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від _____ 2026 року № _____ «Про затвердження стандарту державної мови „Термінологія безбар'єрності“» з _____ 20__ року.

6. НАДАНО ЧИННОСТІ з _____ 2026 року.

7. Цей стандарт державної мови розроблено ВПЕРШЕ.

СТАНДАРТ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ «ТЕРМІНОЛОГІЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ»

1. СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Цей Стандарт застосовують у всіх сферах суспільного життя, визначених у законодавстві.

2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Підставою для цього Стандарту є такі документи:

Конституція України;

Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366 (у редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 294-р);

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»;

Положення про Національну комісію зі стандартів державної мови, (постанова Кабінету Міністрів України від 06 листопада 2019 року № 911);

Порядок напрацювання, затвердження, введення в дію, перегляду стандартів державної мови та внесення змін до них (рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 16 листопада 2023 року № 421, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 04 грудня 2023 року за № 2107/41163);

Рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 09 травня 2025 року № 179 «Про напрацювання проекту стандарту державної мови «Термінологія безбар'єрності».

3. ЗАГАЛЬНІ ПОЯСНЕННЯ

Цей Стандарт унормовує і систематизує терміни та визначення понять у сфері безбар'єрності, розширює сферу використання української термінології з питань безбар'єрності, усуває недоліки термінології з питань безбар'єрності, заохочує громадян України до підвищення рівня освіченості.

Одним із ключових аспектів цього процесу є аналіз впливу термінології на суспільне сприйняття та ставлення до різних суспільних груп. Адже мова виконує не лише функцію засобу комунікації, а й є вагомим чинником формування суспільних уявлень, очікувань, установок, стереотипів та практик взаємодії з різними суспільними групами.

Світова практика засвідчує, що існує два основних підходи до визначення тих чи ітих термінів у сфері безбар'єрності. Перший (англ. «person-first terminology approach») – людиноцентричний – є сучасним та поширеним серед міжнародних організацій, державних інституцій (наприклад, *людина з порушенням слуху, людина з порушенням мовлення, людина з аутизмом* тощо).

Другий (англ. «identity-first language») – спирається на самоідентифікацію спільнот (наприклад, *нечуючі люди, аутичні люди* тощо).

Цей Стандарт напрацьований з опертям на перший підхід, він унормовує використання поданих термінів в офіційному спілкуванні та документообігу. Проте він не унеможлиблює й другого підходу, який уживають під час спілкування.

У сфері офіційного спілкування, у нормативно-правових актах, діловодстві, освітніх і наукових текстах, медіа, публічних виступах, а також у внутрішніх документах підприємств, установ і організацій неприпустимим є вживання термінів і найменувань, що є застарілими, стигматизувальними, редукаціоністськими або такими, що зводять особу до ознаки порушення чи стану, зокрема: «інвалід», «візочник», «колясочник», «паралітик», «ампутант», «каліка», «діабетик», «глухонімий», «шизофренік», «псих», «даун», «людина з особливими потребами», «людина з обмеженими можливостями» тощо, а також утворених від них фемінітивів та інших граматичних форм. Такі лексеми не відповідають принципам людиноцентричності, коректності та нейтральності терміна, суперечать сучасним правозахисним підходам, сприяють закріпленню дискримінаційних мовних практик за медичною моделлю презентації людини як «дефектної» або «неповносправної».

У контексті сучасних тенденцій суспільної політики та утвердження принципів залучення постає нагальна потреба в критичному переосмисленні усталеної термінології, яка може нести дискримінаційний потенціал. Тому постає необхідність переосмислення певних термінів у суспільній сфері, а саме:

працевдатність людини, безробітні – поняття, що редукують особистість до її економічної функції, створюючи дихотомію «корисний/некорисний» член суспільства. Така термінологія ігнорує багатовимірність людської особистості та її потенційних внесків у соціум поза межами формальної зайнятості;

каліцтво, трудове каліцтво – поняття, зосереджені виключно на дефіциті або обмеженнях, формуючи патологізувальний погляд на людей з інвалідністю. Вони закріплюють медичну модель інвалідності, що розглядає її як індивідуальну трагедію, а не як результат соціальних бар'єрів;

олігофренопедагог, корекційний педагог, тифлопедагог, сурдопедагог – поняття, які попри їх професійний характер, містять семантичні компоненти, що підкреслюють «дефектність» або «неповноцінність» учнів. Афікси олігофрено-, -корекційний створюють імпліцитне розуміння освітнього процесу як «виправлення» або «лікування», а не як розкриття потенціалу особистості;

дітки, діточки, дитиночка, дитинка – зменшувально-пестливі форми, що інфантилізують дітей та підлітків, позбавляючи їх суб'єктності та можливості розглядатися як повноцінні особистості зі своїми правами та потребами;

сирота, відмовник, напівсирота, дітдомовець, підопічний, інтернатська дитина, виходець з інтернату – поняття, що закріплюють стигму соціального сирітства, редукуючи особистість дитини до її соціального статусу або місця

проживання. Такі слова формують упереджене ставлення суспільства та можуть негативно впливати на самоідентифікацію особистості;

неповноцінна сім'я, неповна сім'я – поняття, що створюють ієрархію сімейних форм, де деякі з них розглядають як дефіцитарні або проблематичні;

вразливі групи – поняття, що створює негативну ідентичність, де відбувається процес соціальної стигматизації особи на основі її попереднього досвіду.

Систематичне використання згаданих мовних одиниць призводить до певних негативних суспільних ефектів. Тому їх вилучення з мовного обігу або заміна на більш коректні сприятиме формуванню поваги до людської гідності, визнанню різноманітності як цінності та створенню рівних можливостей для всіх членів суспільства.

4. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

4.1 абілітація

Комплекс заходів, що допомагають людині з вродженими та/або такими, що виникли в ранньому віці, обмеженнями повсякденного функціонування, досягти оптимального рівня життєдіяльності в її середовищі.

4.2 адаптація

Процес та/або система дій, що спрямовані на пристосування людини до змінних умов внутрішнього та/або довколишнього середовища для забезпечення оптимального рівня життєдіяльності.

4.3 адаптивний одяг

Виріб або комплект виробів, спеціально спроектований або модифікований для підтримки, відновлення або компенсації функціонування людини під час одягання чи носіння; призначений для осіб із порушеннями функціонування, тимчасовими або постійними обмеженнями рухливості чи чутливості, та/або для їхніх доглядачів; має функціональні модифікації, що забезпечують простоту одягання і знімання, сумісність з допоміжними засобами реабілітації, безпеку та збереження людської гідності.

4.4 адаптивний спорт

Діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на залучення людей з інвалідністю та/або людей з обмеженням повсякденного функціонування до занять фізичною культурою з метою сприяння відновленню для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, соціально-трудової адаптації та інтеграції в суспільство, сприяння фізичній, психологічній реабілітації, забезпечення можливості ведення самостійного способу життя та залученості до місцевої спільноти.

4.5 адаптивні товари

Предмети, адаптовані або створені для людей із різними функціональними порушеннями, що можуть налаштовуватися, і допомагають людині жити незалежно, долати фізичні, сенсорні та когнітивні бар'єри та виконувати щоденні дії зі зручністю та зберігаючи гідність.

4.6 альтернативна текстова версія

Стисле текстове відтворення змісту візуального елемента (зображення, діаграми, графіка чи іншого нетекстового візуального вмісту), призначене для надання еквівалентної інформації користувачам, які не можуть безпосередньо сприймати цей вміст зорово.

4.7 аудіоопис

Спеціально створена усна розповідь, додана до звукової доріжки мультимедійного матеріалу для опису важливих візуальних деталей, які неможливо зрозуміти лише з основної звукової доріжки, що забезпечує людям із порушеннями зору рівний доступ до інформації та повне розуміння змісту твору.

4.8 бар'єр

Чинник, зокрема фізичний, архітектурний, технологічний, інформаційний, комунікаційний, ставленнєвий, а також такий, що є результатом політики або практики, який перешкоджає повноцінній та рівній участі в житті суспільства людини та/або групи людей, зокрема тих, що можуть зазнавати дискримінації за ознаками стану здоров'я, інвалідності, віку, статі, місця проживання та іншими ознаками, визначеними в законах України та міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надає Верховна Рада України.

4.8.1 бар'єр інституційний

Політика, регламент, внутрішнє правило, адміністративна процедура чи практика роботи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, що прямо чи опосередковано унеможливають або обмежують рівний доступ людей до послуг, ресурсів, участі в ухваленні рішень чи реалізації прав.

4.8.2 бар'єр інформаційний

Перешкода, що виникає внаслідок відсутності, обмеження або неподання інформації у формах, доступних для різних способів сприйняття, обробки та засвоєння.

4.8.3 бар'єр комунікаційний

Перешкода, що заважає взаєморозумінню між співрозмовниками й може виникати на різних етапах комунікації та відрізнятися за своєю природою (психологічна, мовна, фізична, технічна, культурна, соціальна, емоційна, перцептивна тощо).

4.8.4 бар'єр культурний

Усталена в суспільстві норма, традиція, цінність, звичай або символічна практика, що прямо чи опосередковано призводять до виключення, обмеження або знецінення людей та/або їх груп і створюють перешкоди для їхньої рівноправної участі в суспільному житті.

4.8.5 бар'єр нормативний

Закон, нормативно-правовий акт, регуляторний чи адміністративний документ або його положення, які прямо чи опосередковано унеможливають або

обмежують рівний доступ осіб до реалізації прав, користування послугами, ресурсами чи участі в суспільному житті.

4.8.6 бар'єр ставленнєвий

Чинники, що формують недовіру, негативне або упереджене ставлення до людини та/або груп людей.

4.8.7 бар'єр фізичний

Просторова, архітектурна або інженерна перешкода, що обмежує або унеможлиблює доступ і безпечно користування будівлями, транспортом або інфраструктурою особами зі зниженою мобільністю та людей з порушеннями функціонування, зокрема моторики, сенсорними чи когнітивними порушеннями.

4.8.8 бар'єр цифровий

Технічне, програмне або дизайнерське обмеження в цифровому середовищі, що ускладнює або унеможлиблює доступ до онлайн-інформації, послуг чи сервісів для людей із порушеннями зору, слуху, моторики, сприйняття або когнітивної обробки інформації.

4.9 безбар'єрна комунікація

Принцип та комплекс заходів забезпечення доступних, залучальних, недискримінаційних й універсально розроблених способів, засобів і форматів передання та отримання інформації, які усувають фізичні, цифрові, мовні, сенсорні, когнітивні, соціальні та інші бар'єри і гарантують кожній людині, зокрема людям з інвалідністю, людям старшого віку та іншим суспільним групам, що можуть зазнавати перешкод, можливість вільно сприймати, розуміти, висловлюватися та обмінюватися інформацією нарівні з іншими.

4.10 безбар'єрна мова

Мова, що ґрунтується на принципі поваги до гідності кожної людини та не містить слів, фраз або виразів, які відображають упереджене, стереотипне чи дискримінаційне ставлення до людей.

4.11 безбар'єрний простір

Організована частина фізичного, інформаційного, комунікаційного та цифрового середовища (зокрема житло, будівлі, споруди, території, транспортні об'єкти, публічні місця, інформаційні та онлайн-ресурси), спроектована, створена або адаптована в такий спосіб, що усувають або мінімізують бар'єри і забезпечують кожній особі, зокрема особам з інвалідністю, людям старшого віку та іншим суспільним групам, які можуть зазнавати перешкод, можливість безпечного, самостійного та рівного доступу, користування й повноцінної участі нарівні з іншими.

4.12 безбар'єрне середовище

Система умов, принципів і заходів, за яких фізичне, інфраструктурне, транспортне, інформаційно- комунікаційне, цифрове та соціальне оточення організовані і функціонують у такий спосіб, що усувають або запобігають бар'єри та забезпечують кожній особі, зокрема особам з інвалідністю, людям старшого віку та іншим суспільним групам, які можуть зазнавати перешкод, можливість самостійного, безпечного та рівного доступу, користування й участі в усіх сферах життя суспільства нарівні з іншими.

4.13. безбар'єрне суспільство

Форма суспільних відносин, за якої через реалізацію державної політики, упровадження та дотримання відповідних норм та вимог, розвитку практик, систем, ресурсів, мереж, просторів, інфраструктури, форматів та каналів комунікації забезпечують усунення та недопущення бар'єрів, що обмежують чи можуть обмежувати рівний доступ людини до можливостей, благ і послуг, а також її повноцінну участь у всіх сферах життя суспільства, незалежно від стану здоров'я, інвалідності, віку, статі, місця проживання та інших ознак, визначених у законах України та міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надає Верховна Рада України.

4.14 безбар'єрні рішення

Інженерні, цифрові, організаційні, архітектурні або комунікаційні рішення, що усувають або зменшують бар'єри та забезпечують рівний доступ людини до простору, послуг і інформації.

4.15 безбар'єрність

Загальний підхід до формування та реалізації державної політики для гарантування можливостей усіх суспільних груп брати участь у всіх сферах життя суспільства, що полягає в практичному втіленні принципів доступності, залученні та рівних можливостях.

4.15.1 безбар'єрність економічна

Стан, за якого створено умови для рівного доступу всіх суспільних груп до праці, підприємницької діяльності, професійного навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації, фінансових та інших економічних ресурсів і інструментів.

4.15.2 безбар'єрність інформаційна

Стан, за якого створено умови для вільного, зручного й рівного доступу всіх суспільних груп до інформації у форматах, що відповідають їхнім потребам, можливостям і способу сприйняття через подання зрозумілої, доступної та адаптованої інформації, зокрема в альтернативних форматах, відповідно до державних стандартів доступності.

4.15.3 безбар'єрність освітня

Стан, за якого створено умови для рівного доступу всіх суспільних груп до якісної освіти, освітніх просторів, продуктів і послуг на всіх рівнях, а також навчання протягом усього життя, з урахуванням індивідуальних потреб та можливостей людини.

4.15.4 безбар'єрність послуг

Організація, надання і отримання послуг, за яких кожна людина може скористатися ними самостійно, без перешкод, принижень і додаткових зусиль, незалежно від віку, стану здоров'я, інвалідності, мови, цифрових навичок чи інших ознак.

4.15.5 безбар'єрність суспільно-громадянська

Стан, за якого створено умови для рівної участі всіх суспільних груп у суспільному та громадянському житті, незалежно від віку, статі, стану здоров'я, етнічного чи соціального походження, переконань, мови чи інших ознак.

4.15.6 безбар'єрність фізична

Стан, за якого створено умови для рівного та безпечного доступу всіх суспільних груп до громадських будівель, споруд, публічних місць, транспорту, житлової, комунальної та соціальної інфраструктури через проектування, будівництво та експлуатацію відповідно до принципів універсального дизайну і державних стандартів доступності. *Безбар'єрність об'єктів фізичного оточення*

4.15.7 безбар'єрність цифрова

Стан, за якого програмне забезпечення, цифрові продукти, сервіси, вебсайти, мобільні застосунки, електронні документи та комунікаційні платформи створені й функціонують відповідно до принципів універсального дизайну і державних стандартів доступності, забезпечуючи рівний доступ усіх суспільних груп до інформації, функцій, цифрової взаємодії, електронних та інших послуг.

4.16 біла тростина

Символ незалежності та самостійності людей із порушеннями зору, засіб для орієнтації у просторі, що допомагає безпечно пересуватися, виявляти перешкоди та сигналізувати іншим учасникам руху.

4.17 відчуття залученості

Емоційне переживання та соціальне становище людини, що виникає, коли вона почувається потрібною й захищеною у спільноті, посідає в ній важливе місце і

вільно реалізує своє право брати участь в ухваленні рішень, відчуваючи зв'язок з іншими.

4.18 вік

Тривалість існування людини від моменту народження до певного часу, що має певні закономірності її індивідуального розвитку, дорослішання та/або старіння та охоплює певні періоди життя.

4.18.1 вік дитячий

Етап індивідуального розвитку людини, що охоплює період від 0 до 18 років.

4.18.2 вік довгожителя

Етап індивідуального розвитку людини, що охоплює період від 90 років і старше.

4.18.3 вік дорослий

Етап індивідуального розвитку людини, що охоплює період від 18 років і старше.

4.18.4 вік молодий

Етап індивідуального розвитку людини, що охоплює період від 14 до 35 років включно.

4.18.5 вік підлітка

Етап індивідуального розвитку людини, що охоплює період від 14 до 18 років.

4.18.6 вік середній

Етап індивідуального розвитку людини, що охоплює період від 36 до 59 років.

4.18.7 вік старший

Етап індивідуального розвитку людини, що охоплює період від 60 і старше.

4.19 вторинний стан здоров'я

Фізичне, психічне або соціальне порушення, що виникає як наслідок основного стану здоров'я, обмежень у функціонуванні або бар'єрів у середовищі та може бути попередженим завдяки належній підтримці, допоміжним засобам і доступним послугам.

4.20 гендер

Соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає притаманними чоловікам і жінкам.

4.21 деінституціоналізація

Процес, що передбачає перехід від інституційних і сегрегованих форм догляду та проживання до моделі незалежного способу життя, проживання з підтримкою

та участі в житті територіальної громади, коли людина отримує індивідуальну підтримку, послуги та ресурси за місцем проживання відповідно до її вибору, волі, потреб.

4.22 дискримінація

Ситуація, за якої особа та/або група осіб за їхніми ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

4.22.1 дискримінація множинна

Порушення прав, за яких людина та/або група людей зазнає дискримінації одночасно за двома або більше її/їхніми ознаками, що перетинаються, підсилюють одна одну і створюють множинний вплив.

4.22.2 дискримінація непряма

Ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практик для особи або групи осіб виникають менш сприятливі умови, крім випадків, коли їх реалізація або застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, а способи її досягнення є належними та необхідними.

4.23 догляд довготривалий

Система соціальних і побутових послуг, які надають людям, що мають сталі порушення функціонування (через вік, хронічну хворобу або інвалідність) і потребують постійної чи регулярної допомоги для забезпечення базових потреб, підтримки здоров'я, незалежності та гідного рівня життя за місцем проживання в їхній громаді.

4.24 допоміжні засоби (та технології)

Будь-які технічні, програмні вироби або вироби розумного пристосування, основною метою яких є поліпшення функціонування людини, підтримка її незалежності та добробуту, запобігання вторинним станам здоров'я, забезпечення рівних умов участі в суспільному житті.

4.25 допоміжні засоби та методи підтримки

Комплекс технічних, педагогічних, інформаційних та організаційних рішень, що допомагають людині долати бар'єри в повсякденному житті, навчанні, роботі та комунікації.

4.26 доступна навігація

Система візуальних, тактильних, звукових або цифрових маркерів, що забезпечує можливість орієнтування у просторі людям із різними сенсорними та когнітивними порушеннями.

4.27 доступний користувацький інтерфейс вебресурсу

Середовище взаємодії з користувачем вебресурсу, спроектоване і реалізоване в такий спосіб, щоб ним могли користуватися люди з різною здатністю сприйняття, рухливості, когнітивної обробки інформації та сенсорними порушеннями, із використанням принципів універсального дизайну й стандартів цифрової доступності.

4.28 доступний формат інформації

Формат подання текстового, візуального чи аудіовізуального контенту, що забезпечує рівний доступ до інформації для людей із різною здатністю сприйняття: субтитри, переклад жестовою мовою, аудіоописи, текстові альтернативи, адаптовані PDF, аудіоверсії тощо.

4.29 доступність

Сукупність заходів та умов, що забезпечують усім суспільним групам можливість доступу до фізичного оточення, інфраструктури, житла, транспорту, інформації та зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, через проектування, створення й поширення первісно доступних об'єктів і послуг, а також через виявлення та усунення бар'єрів із метою забезпечення незалежного способу життя та всебічної участі в усіх сферах життя суспільства.

4.30 забезпечення безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг

Комплекс архітектурних, технічних та організаційних заходів, що забезпечують безперешкодний доступ до об'єктів фізичного оточення й послуг для кожної людини або суспільної нарівні з іншими.

4.31 заклад інституційного догляду

Заклад, у якому людина живе або її утримують ізольовано від територіальної громади за уніфікованими правилами, з обмеженим правом вибору, де рішення ухвалює не вона особисто, а відповідальні за неї особи.

4.32 залучення

Спосіб планування, взаємодії й ухвалення рішень у будь-якій сфері життя, який виходить із потреб конкретної людини та забезпечує рівні можливості участі й свободу вибору, створюючи умови, за яких людина може відчувати себе частиною спільноти.

4.33 залучальність

Здатність середовища, політики чи практики бути відкритими й пристосованими до індивідуальних потреб різних людей та трансформуватися з метою створення умов для рівної участі кожної людини в житті спільноти чи суспільства загалом.

4.34 інвалідність

Результат взаємодії між людиною з порушенням здоров'я і ставленнєвими та середовищними бар'єрами, що заважають їй повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

4.35 крісло колісне

Засіб мобільності, якій допомагає людині пересуватися та зберігати самостійність у повсякденному житті.

4.36 людина з інвалідністю

Людина зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, що у взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їй повній та ефективній участі в житті суспільства на рівних умовах з іншими.

4.37 людина зі зниженою мобільністю

Людина з інвалідністю, постійним або тимчасовим порушенням у пересуванні, орієнтуванні чи користуванні інфраструктурою, транспортом або послугами внаслідок фізичних, сенсорних, когнітивних, психічних, вікових чи інших чинників, які знижують її рухливість, що потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та повноцінної участі в житті суспільства.

4.38 людина з тимчасовою втратою мобільності

Людина, яка тимчасово має порушення в пересуванні через травму, хірургічне втручання, вагітність, гостре захворювання або інші чинники й може потребувати пристосування середовища чи підтримки для забезпечення рівного доступу та повноцінної участі в житті суспільства.

4.39 маломобільна суспільна група

Група людей, яка через стан здоров'я, вік або життєві обставини має труднощі із самостійним пересуванням чи доступом до послуг / інформації та потребує безбар'єрних рішень чи підтримки для забезпечення рівного доступу та повноцінної участі в житті суспільства.

4.40 мнемосхема

Елемент просторової навігації у вигляді рельєфної або візуально-тактильної схеми приміщення, будівлі чи території, що містить умовні позначення, написи шрифтом Брайля, кольорові та контрастні маркування, які забезпечують доступне сприйняття інформації про структуру простору та допомагають зорієнтуватися й безпечно пересуватися, зокрема людям із порушеннями зору, когнітивними порушеннями або труднощами орієнтації у просторі.

4.41 недискримінація

Принцип, що полягає в забезпеченні рівності прав, свобод і можливостей, рівності перед законом усіх людей та/або суспільних груп незалежно від певних ознак, у забороні будь-якої форми дискримінації та в утвердженні поваги до людської гідності.

4.42 незалежне життя

Спосіб життя, за якого людина з інвалідністю отримує всі необхідні засоби, що дозволяють їй робити вибір, здійснювати контроль над своїм життям й ухвалювати рішення, що стосуються її життя.

4.43 нейрорізноманіття

Концепція, що розглядає відмінності у функціонуванні мозку та нервової системи (мисленні, сприйнятті, поведінці) як природну частину різноманіття людства.

4.44 нейрочутливість

Стан, за якого нервова система людини реагує на подразники інтенсивніше, ніж зазвичай, що потребує більш уважного й більш доступного середовища чи підтримки для забезпечення рівного доступу та повноцінної участі в житті суспільства.

4.45 підтримуване ухвалення рішення

Система заходів і послуг з боку одного або кількох вільно обраних помічників, які, забезпечуючи повагу до незалежності та гідності особи, використовуючи інструменти та методології, що дозволяють якнайкраще зрозуміти її бажання, сприяють вираженню та реалізації волі та вподобань особи з ментальною інвалідністю, інтелектуальними та/або психічними порушеннями, яка зберігає правоздатність і самостійно ухвалює особисті, фінансові та юридичні рішення.

4.46 порушення розвитку дитини

Вроджені та/або набуті порушення розвитку когнітивних, моторних, комунікативних, соціальних або емоційних функцій, що виникають у перші роки життя дитини.

4.47 порушення функціонування

Зниження, обмеження або втрата здатності органів чи систем організму людини виконувати певні завдання чи дії.

4.48 правосуб'єктність осіб з інвалідністю

Передбачена нормами права здатність фізичних чи юридичних осіб, зокрема осіб з інвалідністю, бути учасниками (суб'єктами) правовідносин, мати юридичні права та обов'язки на рівних засадах та із забезпеченням доступу до необхідної підтримки.

4.49 прийняття унікальності людини

Один із ціннісних орієнтирів особи та суспільства, що полягає в усвідомленні та визнанні індивідуальних особливостей, рис, здібностей і досвіду кожної людини; базується на повазі до різноманітності особистостей, їхніх поглядів, переконань, способу життя, походження, культурного фону; реалізується через прийняття унікальності інших та співпрацю з ними без осуду чи спроб змінити когось.

4.50 проживання з підтримкою

Форма організованого життя у громаді, що забезпечує людині можливість жити у власному помешканні або спільному житлі з отриманням індивідуально підібраної підтримки, спрямованої на гарантування безпеки, збереження самостійності, контролю над власним життям і належної його якості.

4.51 проста мова

Спосіб подання інформації, за якого слова, речення і структура тексту є максимально зрозумілими для більшості людей, зокрема й таких, що мають невеликий словниковий запас, низький рівень когнітивного функціонування, порушення мови і мовлення, низький рівень читання, письма або перебувають у стресі.

4.52 психосоціальна підтримка

Комплекс міжсекторальних заходів, послуг та інтервенцій, що їх надають державні органи, установи сфери охорони здоров'я, соціальної підтримки, організації громадянського суспільства, територіальні громади та уповноважені фахівці з метою захисту, відновлення і зміцнення психосоціального благополуччя людей і спільнот, запобігання та зменшення наслідків стресу, втрат, травматичного досвіду та складних життєвих обставин, попередження та лікування психічних порушень, сприяння соціальній інтеграції та життєстійкості.

4.53. реабілітація

Комплекс заходів, спрямованих на досягнення оптимального рівня якості життя людини, на відновлення фізичних, психологічних і соціальних її функцій після

травм, операцій, хвороб, тривалих критичних станів або на збереження максимально автономного та безпечного функціонування внаслідок вікових змін.

4.54. рівність

Принцип, за якого всіх людей визнають рівними у своїй гідності, правах, обов'язках і можливостях користуватися захистом і благами відповідно до законодавства без будь-якої дискримінації.

4.54.1 рівність гендерна

Принцип, за якого жінки та чоловіки, дівчата та хлопці мають однакові права, обов'язки й можливості для реалізації свого потенціалу в усіх сферах життя.

4.54.2 рівність можливостей

Принцип, за якого кожна людина має гарантовану можливість у рівних умовах реалізувати свої здібності, права і прагнення, мати рівний доступ до всіх форм економічної, політичної, громадянської та соціальної участі без будь-яких бар'єрів та дискримінації.

4.55. розумне пристосування

Індивідуальні технічні, технологічні й програмні модифікації та рішення, що усувають бар'єри для людей з інвалідністю, дозволяючи їм користуватися всіма правами та брати участь в житті суспільства на рівних умовах з іншими.

4.56. сегрегація

Примусове або формалізоване відокремлення певних груп людей від інших за певними ознаками (раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, стать, вік, інвалідність, етнічне та соціальне походження, громадянство, сімейний та майновий стан, місце проживання, мовні або інші ознаки тощо), яке призводить до обмеження їхніх прав, свобод, можливостей та участі в житті суспільства.

4.57 сенсорна навігація

Спосіб орієнтування людини в просторі, базований на використанні різних органів чуття (зору, слуху, дотику, нюху, вібрації), особливо важливий для людей із порушеннями зору, слуху, когнітивними порушеннями або в ситуаціях підвищеного стресу.

4.58. собака-провідник

Спеціально навчений собака, що допомагає людині з порушенням зору безпечно пересуватися в просторі, орієнтуватися в середовищі та зберігати незалежність і мобільність.

4.59. собака-помічник

Спеціально навчений собака, що підтримує людину з інвалідністю або функціональними порушеннями в щоденному житті, сприяє її незалежності, безпеці, мобільності, комунікації чи емоційному добробуту.

4.60. соціальна допомога

Форма підтримки, що її надає держава або органи місцевого самоврядування людині або сім'ї у складних життєвих обставинах у грошовій або натуральній формі з метою забезпечення базових потреб, мінімального рівня життя та соціальної безпеки.

4.61. соціальна підтримка

Система дій, ресурсів і відносин, спрямована на допомогу людині у складних життєвих обставинах зберегти гідність, відновити самостійність і відчуття належності до територіальної громади.

4.62. соціальне виключення

Ситуація, процес або стан, за яких людина чи група осіб позбавлені рівного доступу до ресурсів, послуг, можливостей та суспільного визнання, обмежені брати участь в економічному, політичному, культурному, громадському та/або суспільному житті, що призводить до їхньої ізоляції, відторгнення та обмеження прав і свобод.

4.63. соціальний супровід

Форма індивідуальної підтримки людини у взаємодії з установами, службами та соціальними системами, спрямована на забезпечення доступу до послуг, підвищення самостійності та залучення в суспільне життя.

4.64. стать

Сукупність соматичних і репродуктивних характеристик, що вказують на відмінності між чоловіком і жінкою.

4.65 створення можливостей

Забезпечення в спільноті, суспільстві чи державі кожній людині незалежно від статі, віку, інвалідності, соціально-економічного статусу, етнічної належності чи інших факторів рівних можливостей для реалізації її здібностей, потреб і прав через доступ до освіти, роботи, медичних та соціальних послуг, а також до участі в громадському житті й ухваленні рішень, що впливають на її життя.

4.66 стереотип

Стійке, спрощене уявлення про людину та/або групу людей, події чи явища, переважно ґрунтоване на узагальненій інформації, усталеній у суспільстві, медіа та культурі, що не враховує її/їхні індивідуальні ознаки.

4.67 суспільне різноманіття

Стан, що характеризує сукупність відмінностей між людьми, суспільними групами та спільнотами, які складають суспільство (націю), зокрема за культурним, етнічним, релігійним, мовним, гендерним, віковим, соціально-економічним статусом, сексуальною орієнтацією, інвалідністю, ідентичностями та іншими характеристиками, які можуть формувати різні способи життя, перспективи та життєві траєкторії.

4.68 тактильна графіка

Система графічних зображень, адаптованих для сприйняття на дотик людьми з порушеннями зору, що містить рельєфні зображення, тактильні карти, схеми, діаграми та інші матеріали, які дають змогу орієнтуватися у просторі, навчатися й отримувати інформацію.

4.69 тактильний наземний, підлоговий покажчик

Смути з різних матеріалів визначеного кольору і рисунка рифлення, що дає змогу людям із порушенням зору розпізнавати типи дорожнього або підлогового покриття через відчуття на дотик стопами ніг, тростиною або використовуючи залишковий зір.

4.70 толерантність

Свідома здатність людини безконфліктно визнавати право інших людей на поведінку, погляди, переконання, вірування, звичаї та способи життя, які відрізняються від її власних, зокрема, коли вона не погоджується з ними або не схвалює їх, що ґрунтується на повазі до гідності та прав людини, прийнятті унікальності і різноманіття й відмові від дискримінаційних практик у взаємодії та прийнятті рішень.

4.71 українська жестова мова

Природна мова спільноти людей, які нею користуються (люди з порушеннями слуху), що має власну граматику, лексичну систему, правила словотворення й синтаксис.

4.72 універсальне навчальне середовище

Освітнє середовище, створене за принципами універсального дизайну, що забезпечує можливість отримання знань усіма здобувачами освіти незалежно від їхніх індивідуальних потреб, стилів навчання або рівнів функціонування.

4.73 універсальний дизайн

Дизайн предметів, середовища, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально можливою мірою придатними для використання для всіх людей без необхідності адаптації чи спеціального дизайну.

4.74 унікальність людини

Унікальність, що виникає завдяки сукупності неповторних рис, особливостей, поглядів і робить людину відмінною від інших.

4.75 формат легкого читання

Спеціальний формат подання текстової інформації з використанням базової лексики та простих речень відповідно до потреб людей із когнітивними або психічними порушеннями, а також осіб, які навчаються читати або вивчають мову.

4.76 шрифт Брайля

Рельєфно-крапковий шрифт із шести крапок різних комбінацій для написання і читання людьми з порушеннями зору.

АБЕТКОВИЙ ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ

<p style="text-align: center;">А</p> <p>абілітація 4.1 адаптація 4.2 аудіоопис 4.7</p>	<p style="text-align: center;">Г</p> <p>гендер 4.20 графіка тактильна 4.68 група суспільна маломобільна 4.39</p>
<p style="text-align: center;">Б</p> <p>бар'єр 4.8 бар'єр інституційний 4.8.1 бар'єр інформаційний 4.8.2 бар'єр комунікаційний 4.8.3 бар'єр культурний 4.8.4 бар'єр нормативний 4.8.5 бар'єр ставленнєвий 4.8.6 бар'єр фізичний 4.8.7 бар'єр цифровий 4.8.8 безбар'єрність 4.15 безбар'єрність економічна 4.15.1 безбар'єрність інформаційна 4.15.2 безбар'єрність освітня 4.15.3 безбар'єрність послуг 4.15.4 безбар'єрність суспільно- громадянська 4.15.5 безбар'єрність фізична 4.15.6 безбар'єрність цифрова 4.15.7</p>	<p style="text-align: center;">Д</p> <p>деінституціоналізація 4.21 дизайн універсальний. 4.73 дискримінація 4.22 дискримінація множинна 4.22.1 дискримінація непрямая 4.22.2 догляд довготривалий 4.23 допомога соціальна 4.60 доступність 4.29</p> <p style="text-align: center;">Ж</p> <p>життя незалежне 4.42</p>
<p style="text-align: center;">В</p> <p>версія альтернативна текстова 4.6 відчуття залученості 4.17 вік 4.18 вік дитячий 4.18.1 вік довгожителя 4.18.2 вік дорослий 4.18.3 вік молодий 4.18.4 вік підлітка 4.18.5 вік середній 4.18.6 вік старший 4.18.7 виключення соціальне 4.62</p>	<p style="text-align: center;">З</p> <p>забезпечення безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг 4.30 заклад інституційного догляду 4.31 залучення 4.32 залучальність 4.33 засоби допоміжні (та технології) 4.24 засоби допоміжні та методи підтримки 4.25 засоби реабілітації технічні 4.72</p> <p style="text-align: center;">І</p> <p>інвалідність 4.34 інтерфейс користувацький вебресурсу доступний 4.27</p> <p style="text-align: center;">К</p> <p>комунікація безбар'єрна 4.9 крісло колісне 4.35</p>

Л

людина з інвалідністю 4.36
 людина зі зниженою мобільністю
 4.37
 людина з тимчасовою втратою
 мобільності 4.38

М

мнемосхема 4.40
 мова безбар'ерна 4.10
 мова жестова українська 4.71
 мова проста 4.51

Н

навігація доступна 4.26
 навігація сенсорна 4.57
 недискримінація 4.41
 нейрорізноманіття 4.43
 нейрочутливість 4.44

О

одяг адаптивний 4.3

П

підтримка психосоціальна 4.52
 підтримка соціальна 4.61
 покажчик тактильний наземний,
 підлоговий 4.69
 порушення розвитку дитини 4.46
 порушення функціонування 4.47
 правосуб'єктність осіб з
 інвалідністю 4.48
 прийняття унікальності людини 4.49
 пристосування розумне 4.55
 проживання з підтримкою 4.50
 простір безбар'єрний 4.11

Р

реабілітація 4.53
 рівність 4.54
 рівність гендерна 4.54.1
 рівність можливостей 4.54.2
 різноманіття суспільне 4.67
 рішення безбар'єрні 4.14

С

сегрегація 4.56
 середовище безбар'єрне 4.12
 середовище навчальне
 універсальне 4.72
 собака-провідник 4.58
 собака-помічник 4.59
 спорт адаптивний 4.4
 стан здоров'я вторинний 4.19
 стаття 4.64
 створення можливостей 4.65
 стереотип 4.66
 супровід соціальний 4.63
 суспільство безбар'єрне 4.13

Т

товари адаптивні 4.5
 толерантність 4.70
 тростина біла 4.16

У

унікальність людини 4.74
 ухвалення рішення
 підтримуване 4.45

Ф

формат легкого читання 4.75
 формати інформації доступні 4.28

Ш

шрифт Брайля. 4.76

ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ

Додаток

Цільові групи та фахівці у сфері безбар'єрності**1 ветеран/ка з інвалідністю**

Людина, що брала участь у військових (або інших захисних) діях й отримала тривале порушення здоров'я, що у взаємодії з бар'єрами може обмежувати її повноцінну участь у житті суспільства.

2 дитина з інвалідністю

Дитина зі стійкими фізичними, ментальними, когнітивними або сенсорними порушеннями, що у взаємодії з різними бар'єрами можуть перешкоджати її повно та ефективній участі в житті суспільства.

3 дитина з порушеннями розвитку

Дитина з фізичними, ментальними, когнітивними або сенсорними порушеннями, що можуть впливати на її здатність до навчання, спілкування, самостійності або участі в суспільному житті, яка може стикатися з бар'єрами, які заважають їй бути нарівні з іншими.

4 дитина, що потребує інтенсивної підтримки

Дитина, якій у повсякденному житті, навчанні, спілкуванні або розвитку необхідна постійна, багаторівнева допомога дорослих і фахівців через стан здоров'я, розвитку чи досвід травми.

5 експерт із прав людей з інвалідністю

Фахівець із досвідом у сфері правового захисту, міжнародного та національного законодавства щодо прав людей з інвалідністю.

6 клієнт, який потребує підтримки

Людина, яка звертається до суб'єкта господарювання чи установи з метою отримання товарів, робіт або послуг і користується ними на загальних підставах. У разі потреби має право безперешкодно отримати розумне пристосування та додаткову підтримку без обов'язку розкривати свій статус або підтверджувати підстави такої потреби.

7 користувач, який потребує підтримки

Людина, яка користується або має намір користуватися послугами, ресурсами, продуктами, інфраструктурою чи інформаційними системами. Системи та сервіси мають бути доступними за

замовчуванням. Додаткова підтримка надається на запит користувача з урахуванням його індивідуальних потреб.

8 людина зі зниженою мобільністю

Людина, яка має інвалідність, постійні або тимчасові порушення у пересуванні, орієнтуванні чи користуванні інфраструктурою, транспортом або послугами внаслідок фізичних, сенсорних, когнітивних, психічних, вікових чи інших чинників, що знижують її рухливість, і яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.

9 людина з інвалідністю внаслідок війни

Людина, яка має стійкі фізичні, когнітивні, сенсорні або ментальні порушення, що виникли внаслідок дій, подій або умов, пов'язаних із війною (збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, військовою службою, травмою, пораненням, катуванням тощо), яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті. *Людина, яка отримала інвалідність через війну.*

10 людина з когнітивними порушеннями

Людина зі стійкими труднощами розуміння інформації, абстрактного мислення або ухвалення рішень, яка потребує адаптованого середовища, підтримки та супроводу для реалізації своїх прав та участі в житті суспільства нарівні з іншими.

11 людина з комунікативними порушеннями

Людина з труднощами у сприйнятті інформації, її розумінні, у висловлюванні думок, вираженні емоції через вербальні та/або невербальні засоби комунікації, яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.

12 людина з ментальними порушеннями

Людина з тривалими психічними або психосоціальними порушеннями, яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.

13 людина з порушенням зору

Людина зі стійкими або тимчасовими труднощами візуального сприйняття, яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.

- 14 людина з порушенням мови і мовлення**
Людина зі стійкими або тимчасовими порушеннями в усному або письмовому продукуванні мовлення, розумінні або використанні усного, письмового чи жестового мовлення, яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.
- 15 людина з порушенням повсякденного функціонування**
Людина, яка внаслідок стану здоров'я, травми, вікових змін чи соціальних бар'єрів потребує допомоги у виконанні щоденних дій: пересуванні, самообслуговуванні, навчанні, роботі, спілкуванні, соціальній активності, яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.
- 16 людина з порушенням розпізнавання кольору**
Людина зі стійкими або тимчасовими порушеннями або повною нездатністю розрізняти певні кольори чи відтінки, яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.
- 17 людина з порушенням мобільності**
людина зі стійкими порушеннями рухових функцій (координації, ходи, пересування, самообслуговування), яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.
- 18 людина з порушенням слуху**
Людина зі стійкими або тимчасовими, частковими або повними порушеннями здатності сприймати звуки, яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.
- 19 людина з психічними порушеннями**
Людина зі стійкими змінами в мисленні, емоціях, поведінці або сприйнятті реальності, що впливають на її здатність до функціонування в повсякденному житті, взаємодії з іншими, роботи чи навчання, яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.
- 20 людина із сенсорними порушеннями**
Людина з тривалими порушеннями зору, слуху, сприйняття звуків, дотиків або інших сенсорних функцій, яка потребує відповідних умов або

підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.

21 людина нейровідмінна

Людина, спосіб мислення, навчання, сприйняття і взаємодії з навколишнім світом якої відрізняється від більшості, яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.

22 людина, яка залишила дім через війну

Людина, що була змушена покинути місце свого постійного проживання внаслідок війни, збройного конфлікту, бойових дій, тимчасової окупації або пов'язаних із цим загроз для життя, безпеки чи добробуту, яка може потребувати відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.

23 людина, яка перебуває поза ринком праці

Людина працездатного віку, що не бере участі в оплачуваній трудовій діяльності та не шукає роботи, яка може потребувати відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в суспільному житті.

24 людина, яка потребує працевлаштування з підтримкою

людина, що через стан здоров'я чи життєві обставини може працювати на відкритому ринку праці, але потребує індивідуальної допомоги, адаптації або супроводу для успішної роботи та закріплення на робочому місці впродовж тривалого часу.

25 персональний асистент

Фахівець, що надає людині індивідуальну підтримку в щоденних справах, допомагає залишатися незалежною та активною, не позбавляючи права самостійно ухвалювати рішення.

26 суспільна група, що зазнає множинного виключення

Група людей, що одночасно стикається з кількома видами дискримінації, бар'єрів чи соціального відторгнення, пов'язаними з поєднанням різних ознак: статі, віку, інвалідності, етнічного походження, бідності, досвіду війни, мови тощо.

27 спеціальний педагог

Кваліфікований або акредитований фахівець, що працює з дітьми та підлітками з особливими освітніми потребами, зокрема порушеннями розвитку та інвалідністю. *Педагог із розвитку.*

- 28 спеціальний педагог, який працює з учнями з порушеннями зору, слуху чи розвитку**
Фахівець, що працює з учнями з особливими освітніми потребами, забезпечуючи адаптацію навчального процесу, застосування спеціальних методик і підтримку в освітньому та соціальному розвитку як у спеціальних класах, так і в інклюзивних.
- 29 студент з інвалідністю**
Людина, що здобуває освіту у закладі передвищої або вищої освіти і має стійкі фізичні, сенсорні, комунікативні, інтелектуальні або психосоціальні порушення, яка потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в навчальному середовищі і освітньому процесі.
- 30 учень з інвалідністю**
Дитина або підліток, що здобуває освіту в закладі загальної середньої, зокрема спеціальної, професійної або професійно-технічної освіти, і має стійкі фізичні, сенсорні, комунікативні, інтелектуальні або психосоціальні порушення, який потребує відповідних умов або підтримки для забезпечення рівного доступу та участі в навчальному середовищі і освітньому процесі.
- 31 фахівець із безбар'єрності**
Професійно підготовлений фахівець, що має необхідну кваліфікацію у сфері безбар'єрності та працює над упровадженням принципів рівності можливостей доступності, і, залучальності, універсального дизайну у фізичному, інформаційному, цифровому середовищі та послугах відповідно до наявних компетенцій.
- 32 фахівець із навчання орієнтуванню в просторі та мобільності**
Професійно підготовлений фахівець, що навчає осіб із порушенням зору навичок самостійної мобільності, орієнтації в просторі, використання допоміжних засобів, технологій та адаптивних стратегій життєдіяльності.
- 33 фахівець із розвитку дитини**
Спеціальний педагог, що працює з дітьми з можливими порушеннями розвитку, когнітивними або ментальними порушеннями.
- 34 фахівець із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб**
Уповноважений працівник (посадова особа), який забезпечує індивідуальний супровід ветеранів війни та осіб, звільнених з військової

служби, з метою сприяння їх соціальній адаптації, реінтеграції в цивільне життя, реалізації прав, отримання соціальних, медичних, реабілітаційних, освітніх, адміністративних та інших передбачених законодавством послуг, шляхом надання консультацій, координації взаємодії з органами влади, установами та організаціями.

35 фахівець у сфері підтримки прав людей з інвалідністю

Професійно підготовлений фахівець, що працює над розробленням, реалізацією або моніторингом політик, програм чи послуг, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей для людей з інвалідністю.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Альбом безбар'єрних рішень. URL: <https://surl.lt/sgwehq>
2. Безбар'єрна грамотність. Дія. Освіта. URL: <https://surl.li/dzccmb>
3. Безбар'єрність у галузі гостинності. Дія. Освіта. URL: <https://surl.li/ovewtf>
4. Безбар'єрність у реабілітаційних відділеннях. URL: <https://surl.lt/ugxrkw>
5. Довідник безбар'єрності. URL: <https://bf.in.ua/>
6. Довідник з відбудови міст. URL: <https://surl.li/jksfij>
7. Дослідження доступності міських просторів. URL: <https://surl.li/xcvlyr>
8. Європейська соціальна хартія (переглянута). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text
9. Засеркова Н., Трейтяк А. Інклюзивна освіта від А до Я : poradnik dla pedagogiv i batkiv / Київ, 2016. 68 с.
10. Іванова О., Маланчій В., Опаленик Я. Інклюзивна школа. Порадник для керівників закладів загальної освіти. URL: <https://surl.li/gyazmj>
11. Інклюзивна молодіжна робота. Дія. Освіта. URL: <https://surl.li/xzpvbl>
12. Колупаєва А., Таранченко О. Інклюзивна освіта: від основ до практики : [монографія]. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
13. Комунікаційна стратегія щодо створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1301-2024-%D1%80#Text>
14. Конвенція про права осіб з інвалідністю, 2006 рік. URL: <https://surl.li/zjvdqs>
15. Методичні рекомендації щодо забезпечення безбар'єрності у сфері медіа. URL: https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/446_nakaz.pdf
16. Мінімальні стандарти для врахування особливостей віку та інвалідності в гуманітарній діяльності, Консорціум з питань віку та інвалідності, 2018 рік. URL: <https://surl.li/ngrrji>
17. Настанови з доступності вебвмісту (WCAG) 2.1. URL: <https://surl.li/eypmw>
18. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 294-р). URL: <https://surli.cc/kgtzvg>
19. Основні гуманітарні стандарти. URL: <https://surl.li/xbdzbx>
20. Попов Д. Короткий посібник із цифрової доступності. URL: <https://surli.cc/srfyli>
21. Просто про інклюзивну освіту. URL: <https://mon.gov.ua/ua/prosto-pro-inklyuzivnu-osvitu>.

22. Рекомендації щодо викладення інформації суб'єктами владних повноважень у форматах, що забезпечують доступність її сприйняття. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1046-2023-%D1%80#Text>

23. Складові безбар'єрності. URL: <https://bf.in.ua/components/>

24. Універсальний дизайн у громаді: простір, предмети, інформація та послуги. URL: <https://surl.li/eoyizm>

25. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України 3 грудня 2020 року № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>

26. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України 21 березня 1991 року № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

27. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України 6 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

28. Державні будівельні норми В.2.2-40:2018 “Інклюзивність будинків і споруд. Основні положення”, затверджені наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30.11.2018 № 327 (зі змінами) URL: <https://mindev.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-zminy-3-dbn-v22-402018-inkliuzyvnist-budivel-i-sporud-osnovni-polozhennia>

29. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>